

משרד התנועה והתרבות - השולחן לחרבות תורנית

28

ג ל י ו נ ו ת ל ע י ד ן ב פ ר ש ת ה ש ב ו ע
בעריכת נחמה ליבוביץ
שנת העשרים ושמונה

אמור (תשכ"ס)

כ"ב ל"ב
ולא תחללו את שם קדשי
ונקדשתי בתוך בני ישראל
אני ד' מקדשכם.

א. רשי ד"ה ולא תחללו:

... מטעם שנאמר "ולא תחללו" מה ת"ל: "ונקדשתי"? מסור עצמך וקדש שמי!
יכול. ביחיד? ת"ל: "בתוך בני ישראל"
וכשהוא מוסר עצמו - יפסוד על מנת למות, שכל המוסר עצמו על מנת הנס, אין
עושיין לו נס. שכן מצאנו בחנניה מישראל ועזריה, שלא מסרו עצמם על מנת הנס
שנ' (דניאל ג') "והן לא ידיע להוא-לך מלכא... מציל ולא מציל ייזב להוא-לך
וכו'.

- אא 1. כיצד מישב רשי את קומיח היתור של "ונקדשתי"?
(איה יכולת להבין את פסוקנו אלו לא נאמר "איה" ולא תחללו"
ולא נאמר בו גם "ונקדשתי"?)
- אא 2. לדברי רשי החל מן "וכשהוא מוסר עצמו..." (שהם דברי הספרא) מקשה
בעל גרש פלורמל (פירוש של רשי):
והלא אין כונת רשי לפסוק כאן דין מדיני קדוש הנה כיצד הנה,
ומה בא להשמענו?
- אא ענה לקושייתו ונסה להראות, מה קשי מצא רשי בפסוקנו אשר אותו
הוא מישב בדבריו אלה?
- 3. מה הראיה מדינאל פרק ג' שלא מסרו חנניה מישראל ועזריה עצמן
"על מנת הנס"?

ב. מדיני קדוש השם:

יומא פ"ו ע"ב (ע"פ גירסת עין יעקב)

(דברים ו') "ואהבת את ה' אלוקיך" - שיהא שם שמים מתאהב על ידיך, שיהא
אדם קורא ושונה ומשמש תלמידי חכמים ודבורו בנחת עם הבריות ומקחו ומתנו
בשוק נאה, ונושא ונותן באמונה - מה הבריות אומרות עליו? "פלוגי שלמד
תורה - אשרי אביו שלמדו תורה, אשרי רבו שלמדו תורה. אוי להם לבני אדם
שלא למדו תורה! ראייתם פלוגי שלמדו תורה - כמה יפיים דרכיו, כמה מתוקנים
מעשיו? עליו הכתוב אומר (ישעיה מ"ט) "עבדי אתה, ישראל אשר בך אתפאר".
ובזמן שאדם קורא ושונה ומשמש תלמידי חכמים ואין דבורו בנחת עם הבריות
ואין מתנו ומקחו נאה בשוק, ואינו נושא ונותן באמונה - מה הבריות אומרות
עליו? "אוי לפלוגי שלמדו תורה! אוי לו לאביו שלמדו תורה! אשרי בני אדם
שלא למדו תורה!
ראיתם פלוגי שלמדו תורה - כמה מכווערים מעשיו, כמה מקולקלים דרכיו, עליו
הכתוב אומר (מחזקאל ל"ו) "ויבואו אל הגויים אשר באו שם ויחללו את שם
קדשי באמור להם (= עליהם) עם ה' אלה ומארצו יבאו".

רמב"ם חלכות יסודי התורה פרק חמישי הלכות א' ד'

- א. כיצד? כשיעמוד עכום ויאבוס את ישראל לעבור על אחת מכל מצוות התורה או
יחרגו - יעבור ואל יהרג שנאמר במצוות (ויקרא י"ח) "אשר יעשה כאותם
חאדם רחי בהם" - ולא שימות בהם. ואם מת ולא עבר הרי זה מחייב בנפשו.
במה דברים אמורים? בשאר מצוות חוץ מעכו"ם גלוי עריות ושפיכות דמים, אבל
שלש עברות אלו - אם יאמר לו: עבר על אחת מהן או תהרג - יתרג ואל יעבר.
- ב. במה דברים אמורים? בזמן שהעכו"ם שתכונן להנאת עצמו, כגון שאנסו לבנות
לו ביתו בשבת או לבשל לו תבשילו או אנס אשה לכוועלה או כיוצא בזה.
אבל אם התכונן להעבירו על המצוות בלבד, אם הית בנינו לבין עצמו ואין
שם עשרה מישראל - יעבור ואל יתרג. ואם אנסו להעבירו-בעשרה מישראל
יתרג ואל יעבר, ואפילו לא נתכונן להעבירו אלא על מצוה (= אחת) משאר
מצוות בלבד.

ג. וכל הדברים האלה שלא בשעת הגזרת. אבל בשעת הגזרה - והוא שיעמוד מלך
רשע כנבוכדנצר וחבריו ויגזור גזרה על ישראל לבטל דתם או מצוה מן
המצוות יתרג ואל יעבר... בין נאנס בתוך עשרה בין נאנס בינו לבין
עמו.

וגליון אמור

ד. כל מי שנאמר בו "יעבור ואל יהרג" ונהרג ולא עבר - הרי זה מתחייב בנפשו. וכל מי שנאמר בו "יהרג ואל יעבר" ונהרג ולא עבר - הרי זה קדש את השם ואם היה בעשרה מישראל, הרי זה קדש את השם ברבים כדניאל חנניה מישראל ועזריה ור' עקיבא וחבריו, ואלה הם הרוגי מלכות שאין מעלה על מעלתם, ועליהן נאמר (תהלים) "כי עליך הורגנו כל היום נחשבנו כצאן טהור".
 ... וכל מי שנאמר בו "יהרג ואל יעבר" ועבר ולא נהרג, הרי זה מחלל את השם, ... ואעפ"כ מפני שעבר באונס אין מלקין אותו ואין צריך לומר שאין ממיתין אותו בית דין, שאין מלקין ומסיתין אלא לעובר ברצונו ובעדים ובהתראה...
 אבל אם יכול למלט נפשו ולברוח מתחת יד המלך הרשע ואינו עושה - הנח הוא ככלב שב על קיאו.

רמב"ם הלכות יסודי התורה ה' הלכה י"א:

ויש דברים אחרים שהם בכלל חלול השם, והוא שיעשה אותם אדם גדול בתורה ומפורסם בחסידות - דברים שהבריות מרננים אחריו בשבילם, ואע"פ שאין עברות, הרי זה חלל את השם, כגון שלקח ואינו נותן דמי המקח לאלתר, והוא שיש לו - ונמצאו המוכרים תובעים והוא מקיפן, או שירבה בשחוק ונאכילה ובשתיה אצל עמי הארץ וביניהם, או שדבורו עם הבריות אינו בנחת, ואינו מקבלו בסבר פנים יפות, אלא בעל קטטה וכעס, וכיוצא בדברים אלה הכל לפי גדלו של חכם, צריך סידוק על עצמו ויעשה לפנים משורת הדין; וכן אם דקדק החכם על עצמו והיה דבורו בנחת עם הבריות ודעתו מעורב עמהם ומקבלם בסבר פנים יפות, ונעלב מהם ואינו עולב; מכבד להם ואפילו למקילין לו, ונושא ונותן באטונה... ועושה בכל מעשיו לפנים משורת הדין עד שימצאו הכל מקלסין אותו, ואוהבים אותו ומתאוים למעשיו - הרי זה קדש את ה' ועליו הכתוב אומר (ישעיה) "עבדי אתה ישראל אשר בך אתפאר".

ספר החנוך

שנצטוונו לקדש השם שנ' "ונקדשתי בתוך בני ישראל", כלומר שנמסור בנפשו למות על קיום מצות הדת. וכבר בארו ז"ל מפי הקבלה ומן הכתוב באיזה ענין ובאיזו מצוה נצטוונו בזה. ואע"פ שכתוב בתורה (ויקרא י"ח) "וחי בהם" ומשמע - ולא שימות בהם, כבר קבלו הם שלא נאמר מקרא זה בכל ענין ובכל עברה, ומפי הקבלה אנו חייבים בכל דברי התורה. ובפירוש אמרו חז"ל כי ג' מצוות הם שחייב האדם שיהרג עליהם ואל יעבר עליהם לעולם והם ע"ז... וכן גלוני עריות ושפירות דמים, שאם יאמרו לו לאדם: "עבוד ע"ז או נהרג" יהרג ואל יעבור. ואע"פ שלבו תמים באמונתו ביראת השם, אעפ"כ נצטוו שיהרג ואל יעשה המעשה הרע ההוא ולא יתן מקום אל המעביר (= הגוי האונס אותו) לחשוב שהוא כפר בש"י. ולשון ספרנו: "המציא אתכם מארץ מצרים - על מנת כן הוצאתי אתכם, שתקדישו את שמי ברבים".

שרש מצוה זו (= טעמה) ידוע, כי האדם לא נברא רק (= אלא) לעבוד בוראו, ומי שאינו מוסר גופו על עבודת אדוניו איננו עבד טוב, והרי בני אדם יסורו בנפשותם על אדוניהם, קל וחמר על מצות מלך מלכי המלכים הקב"ה.

- 1) בשתי דרכים יש לקיים מצות קדוש השם - ע"פ המקורות הנ"ל. מה הן שתי הדרכים?
- 2) הסבר את ההבחנה שבדין בין "התכוון העכו"ם להנאת עצמו" ובין "התכוון להעבירו על המצוות" - מדוע שונה הדין בשני מקרים אלה (רמב"ם ה' הלכה ב'). ומדוע שונה הדין "בשעת גזרה"?
- 3) הסבר את טעמו של חזון בראש הלכה ד' שמי שמחמיר על עצמו מתחייב בנפשו.
- 4) הסבר את המסורן בקו בדברי ס' החנוך!

ב. רש"י ד"ה ולא תחללו:

...ממשמע שנאמר "ולא תחללו" מה ת"ל: "ונקדשתי"? מסור עצמן וקדש שמי! יכול ביחוד? ת"ל: "בתוך בני ישראל". וכשהוא מוסר עצמו - ימסור על מנת למות, שכל המוסר עצמו על מנת הנס, אין עושיין לו נס. שכן מצינו בחנניה מישראל ועזריה, שלא מסרו עצמן על מנת הנס שנ' (דניאל ג') "והן לא ידוע להוי לך מלכא... מציל ולא מציל ידוע להוי לך וג'".

- אא 1. כיצד מישב רש"י את קושית היחור של "ונקדשתי"? (איך יכולת להבין את פסוקנו אלו לא נאמר בו אלא "ולא תחללו" ולא נאמר בו גם "ונקדשתי"?)
- אא 2. לדברי רש"י החל סן "וכשהוא מוסר עצמו"... (שהם דברי הספרא מקשה בעל גרש הכרמל) (פירוש על רש"י):
 והלא אין כונת רש"י לפסוק כאן דין מדיני קדוש השם כיצד הם, ומה בא להטמי עזרו?
 אא ענה לקושיתו ונסה להראות מה קשי מצא רש"י בפסוקנו אשר אותו הוא מישב בדבריו אלה?
 3. מהו הראיה מדניאל פרק ג' שלא מסרו חנניה מישראל ועזריה עצמן "על מנת הנס"?